

Kathedersocialismen.

AF **Aleksis Petersen.**

«I Aaret 1867—68 var jeg,» fortæller Dr. Lajo Brentano, «Medlem af det med det kgl. statistiske Bureau i Berlin forbundne Seminarium. Ved Kursusets Ende opfordrede Bureauets Direktør, Hr. Gehejmeraad Engel, mig til at ledsage sig paa en Studierejse i de engelske Fabrikdistrikter. Med Glæde modtog jeg dette Tilbud, der skulde gjøre mig det muligt ved personlig Betragtning at danne mig et konkret Billede af de derværende Arbejderforhold . . . Alle Slags Arbejderforeninger og i Særdeleshed de engelske Trades-Unions bleve nu Hovedgjenstand for mine Studier . . . Jeg begyndte dette Studium snarere med tvivlende og mistroiske end med gunstige Følelser. Jeg havde nys gennemgaaet en streng Skole i theoretisk Nationaløkonomi, — og hvem bliver ikke a priori begejstret for en Lære, der, uden al videre Ulejlighed, ved de løsladte (entfesselten) individuelle Interessers blotte laissez faire (Waltenlassen), løser, som ved en Tryllemekanisme, alle det økonomiske og sociale Livs Vanskeligheder til almindelig Tilfredshed!» Ved en alvorlig Betragtning af de engelske Arbejderforhold kom han imidlertid bort fra denne Opfattelse; han opdagede nu Nationaløkonomiens Mangelfuldhed, han saa, at denne Videnskab i de engelske Arbejderforeninger vilde finde sin «nothwendige Ergänzung», og at de nævnte Foreninger give os «Arbejderspørgsmaalets Løsning!»

Saaledes opstod da — hvis man tør tro et tysk Blad — den i den senere Tid saa meget omtalte Kathedersocialisme!

Ved en mindre overfladisk Betragtning vil man maaske dog komme til det Resultat, at Grunden til denne ny Retning i den økonomiske Videnskab maa søges dybere end i D'Hrr. Engels og Brentanos Rejse til England. De kathedersocialistiske Lærdomme ere ingenlunde opstaaede saa pludselig; de have tvært imod udviklet sig ganske jævnt og naturligt, og det, der skriver sig fra i Gaar, er nok væsentlig kun Navnet «Kathedersocialisme».

Medens den «Individualismus», hvortil Adam Smith i 1776 ved sit epokegjørende Værk havde lagt Grunden, efterhaanden i England og Frankrig udviklede sig til den bekjendte «Manchestertheori», fandtes der stadig i Tyskland et anseligt Parti, der ikke kunde bekvemme sig til at slutte sig til den nævnte Theori. Manchesterskolen havde ganske vist ogsaa i Tyskland talrige Tilhængere; men ved Siden af disse fandtes der en «historisk Skole», der under Roschers og Knies's Anførsel med Talent bestred Manchestermændenes Paastand, at de økonomiske Love ere evig uforanderlige Naturlove. Den tyske «historiske Skole» har bekæmpet den rent abstrakte Nationaløkonomi, og den har i det Hele forkyndt saa kathedersocialistiske Lærdomme, at det vist med god Grund kan siges, at den har beredt Vejen for vore Dages «Kathedersocialisme».

Kathedersocialismen holdt sig i lang Tid saa temmelig skjult i lærde Værker, hvorom det store Publikum kun bekymrede sig lidet; for dette existerede den derfor egentlig slet ikke. Men for et Aars Tid siden begyndte Kathedersocialisterne at gribe Sagen anderledes an: ved

populære Foredrag, ved Flyveskrifter, ved Avisartikler søgte de at vække Publikums Interesse, og det kan ikke nægtes, at de vare heldige i deres Bestræbelser. I Tyskland have de nu et temmelig sikkert Fodfæste; i England have de ligeledes fundet Indpas, og hvad os Danske angaar, saa synes det, at man her ingenlunde er tilbøjelig til at modtage deres Lærdomme.

Det er dog navnlig i Tyskland, at Kampen for og imod Kathedersocialismen var og er hidsig. Selve Spørgsmaalets brændende Natur og de Kæmpendes undertiden vel store Iver har revet hele Publikum med sig, og der er vist nu ikke et eneste anset Blad i Tyskland, som ikke har udtalt sig om Sagen. Pressen var i Begyndelsen ikke rigtig vel stemt mod den ny Lære; men senere er den kommen til en anden Erkjendelse, og med Undtagelse af de socialdemokratiske og nogle nationalliberale Blade er hele den tyske Presse nu kathedersocialistisk. Bourgeoisiet har, som man ser, ikke Frygt for denne Slags «Socialisme»!

Det ansete Blad Augsb. Allgem. Zeitung var et af de Blade, der først, til de ældre Nationaløkonomers Harme, sluttede sig til den ny Retning. I nogle Artikler i April 1872 erklærede det, at en «Krisis» var udbrudt i den tyske Nationaløkonomi. «Et betydeligt Antal af Nationaløkonomiens yngre Repræsentanter ved de tyske Universiteter har aabent sagt sig løs fra Manchester-væsenet. Denne Fremtoning har saa meget mere at betyde, som Nogle af disse, f. Ex. A. Wagener, tidligere vare stramme Tilhængere af den forladte Lære, medens Andre, som Roesler og Schmoller, i det Mindste stærkt hældede til den, og kun en tredje Gruppe, Schönberg, Held, Scheel, Cohn, Brentano, allerede fra Begyndelsen

af havde brudt med den tidligere Retning.» Ogsaa Historikere, som Oncken og H. v. Sybel, sluttede sig til den »ny Retning i det sociale Spørgsmaal», og den kathedersocialistiske Kongres, der i Oktober traadte sammen i Eisenach, kunde derfor frembyde Skuet af en lærd Forsamling af statsøkonomiske, juridiske og historiske Professorer.

Men er det tyske Storborgerskab saaledes i Færd med at blive kathedersocialistisk, saa have til Gjengjæld Kathedersocialisternes Forsøg paa at vinde eller i alt Fald forsone de virkelige Socialister lidt et fuldstændigt Nederlag. Der vedtoges saaledes af en socialdemokratisk Arbejderforsamling i Berlin d. 13de Oktober følgende Resolution: »Den Kjendsgjerning, at Eisenacherkongressen, hvor den socialøkonomiske Videnskab var talrig repræsenteret, aabent har indrømmet, at et brændende socialt Spørgsmaal existerer, der kun kan løses ved Lovgivningen og Statens Indgriben, er et Bevis for, at den af Ferd. Lasalle til Live kaldte socialdemokratiske Bevægelse ikke mere kan ties ihjæl, men allerede er bleven en almindelig uimodstaaelig Overbevisning. Derimod staar Kongressens Beslutninger i fuld Modsigelse med de udtalte Principer, og de afvige kun lidet fra Manchesterpartiets Ideer. Dette beviser den Paastand, at Normalarbejdsdagen skulde være en Indskrænkning af Friheden, og den Anskuelse, at der ved Hjælp af Arbejdskamre (Einigungsämter) skulde kunne tilvejebringes Harmoni mellem Kapital og Arbejde. Forsamlingen erklærer derfor Kongressens Værk for et afmægtigt Forsøg paa ved Palliativmidler at holde Arbejderbevægelsen tilbage fra Socialismen.»

Vi skulle i det Følgende undersøge, om Katheder-

socialisterne og Manchestermændene virkelig ere hip som hap, som Socialdemokraterne mene; men forinden skulle vi dog tillade os at gjøre en lille Bemærkning om de Benævnelser, vi ville bruge.

De «realistiske Nationaløkonomer», som de selv kalde sig, ere af Modstanderne (navnlig Hr. H. B. Oppenheim) vexelvis blevne betegnede som «socialistiske Bøfler», «Sukkervandssocialister» og «Kathedersocialister». Dette sidste Navn, der just ikke anses som et Hædersnavn, synes at have vundet Borgerret, og vi ville derfor betjene os af det, uagtet der er afvigende Meninger om, hvor vidt det er træffende. — Til Gjengjæld betegne vi de «abstrakte Nationaløkonomer» som «Manchester-mænd»; thi det gaar aldeles ikke an ligefrem at betegne dem som «Frihandelsmænd», da denne Betegnelse med samme Ret kan anvendes paa saa godt som alle Kathedersocialister, og da Navnet Manchestermænd er tilstrækkelig bekjendt, er det vel tilladeligt at benytte sig af det, uagtet det ogsaa af dem, der bære det, anses for en mindre smagfuld Betegnelse. Det, det kommer an paa, er i ethvert Tilfælde ikke Navnet, men Sagen, og vi gaa nu derfor over til Fremstillingen heraf.

● Det virkelige Kjærnepunkt i Striden mellem Manchestermænd og Kathedersocialister er Spørgsmaalet om, «hvilken Methode, der bør anvendes ved nationaløkonomiske Undersøgelser, i det det ene Parti betragter Deduktionen ud af visse almindelige Præmisser for tilstrækkelig til at finde almindelige, «mathematisk faststaaende» Sandheder, hvormed da alle Detajlspørgsmaal lade sig afgjøre, hvorimod Modpartiet forlanger en sam-

vittighedsfuld Betragtning af de konkrete Kjendsgjæringer i Nutid og Fortid som Udgangspunkt for Forskningen. Fra dette Udgangspunkt kommer man da til Sætninger, der kun have en mindre Rækkeevne; man kommer til en «relativ» Sandhed, men til mindre ensidige Resultater. Det ene Parti søger evig gyldige Naturlove for det økonomiske Liv; det andet Oplysning om de konkrete Fremtoningers Sammenhæng i bestemte historiske Tider og en Rettesnor for, hvorledes der bør forholdes i den nærmeste Fremtid.» Naar altsaa et bestemt Spørgsmaal, lad os sige Arbejderspørgsmaalet, skal bedømmes, saa gaa Kathedersocialisterne ikke, som Manchestermændene, ud fra et «aprioristisk Princip, men de undersøge i hvert enkelt Tilfælde.» «Er dette,» spørger Ad. Held, hos hvem disse Citater ere laante; «er dette Principløshed, eller er det ikke snarere et simpelt, men ensidigt Princip Afløsning af et vanskeligere, men sikrere?» En anden Kathedersocialist (L. Brentano) udbryder: «Trætte af spidsfindige Begrebsudviklinger længes vi efter en exakt Gjennemforskning af et konkret Materiale; og tilforladelige Kjendsgjæringer, hvoraf vi kunne inducere almindelige Sætninger, ere os, selv ubearbejdede, ofte kjærere end de aandrigste Deduktioner ud af vilkaarlige, almindelige Principer.»

Vi skulle vel vogte os for at indlade os paa et saa lærd Spørgsmaal som det, om der bør gives den induktive eller den deduktive Methode Fortrinnet i økonomiske Undersøgelser. Men naar der med saa megen Haan tales om de «abstrakte Nationaløkonomers» «evig gyldige Naturlove», saa maa der dog spørges: hvad er det for Love, hvis «evige Gyldighed» Nationaløkonomeerne hævde?

Hos de konsekvente Manchestermænd, der, om man

vil, have reduceret den politiske Økonomi til en Værdilære, findes der ganske vist en «evig gyldig Naturlov», — Værdiloven. De have, ved at betragte, hvad der gaar for sig i det virkelige Liv, aldrig set Andet end, at en Vares Værdi falder, naar Udbudet af den forøges, og Alt for øvrigt bliver uforandret, hvorimod Værdien stiger, naar Efterspørgselen forstærkes, og Alt for øvrigt bliver uforandret. Saavel ad Ræsonneringens Vej som ved at betragte Kjendsgjærningerne ere de da komne til det Resultat, at Værdien altid og under alle Forhold bestemmes af Forholdet mellem Udbud og Efterspørgsel. Værdien er det ledende Princip i hele det økonomiske Liv, og naar Kathedersocialisterne bestride Værdilovens Gyldighed, saa skyldte de os Oplysning om, hvorledes da hele det økonomiske Maskineri holdes i Orden.

Men lad os forlade et saa videnskabeligt Spørgsmaal, hvis tilfredsstillende Besvarelse den indskrænkede Plads i et Tidsskrift dog vanskeliggjør, og lad os vende os til Sagens mere praktiske Side, der utvivlsomt er af større almindelig Interesse. Altsaa: hvorledes stille Kathedersocialisterne sig til Arbejderspørgsmaalet?

Først indrømme de da det sociale Spørgsmaals Existens, og dette er allerede meget; thi af et mægtigt Parti, Fabrikant- og Arbejdsherrepartiet, benægtes dette jo, som bekjendt.

«Et socialt Spørgsmaal,» siger Dr. Brentano, «er til Stede, saa ofte hele Samfundet eller en Samfundsklasse kommer i det Tilfælde, at den ikke mere er i Stand til at tilfredsstille sine tidligere Fornødenheder, eller saa ofte der i Samfundet eller i en enkelt Klasse opstaar ny Fornødenheder, som endnu ikke kunne tilfredsstilles.» Men nu er det dog vel hævet over enhver Tvivl, at Arbejder-

klassen har saadanne utilfredsstillende Fornødenheder! Arbejderspørgsmaalets Existens kan altsaa ikke nægtes. Dog ikke nok hermed: dette Spørgsmaal bliver med hver Dag mere faretruende; thi medens der i de besiddende Klasser for hver Dag optaarnes større og større Rigdomme, er Forbedringen af den besiddelsesløse Arbejderklassens Kaar yderlig problematisk. Naturligvis leve Arbejderne nu under ganske anderledes gode Forhold end for et Par Aarhundreder siden; men der synes efter «den store Industris» Indførelse at være indtraadt om ikke en Tilbagegang, saa dog i alt Fald heller ikke nogen Fremgang i deres Kaar. I ethvert Tilfælde er det aldeles utvivlsomt, at Forbedringen af Arbejdernes Kaar paa ingen Maade kan siges at have holdt Skridt med de Forbedringer, som forskellige andre Klasser have opnaaet. De uhyre Rigdomme, hvis Produktion «den store Industri» har bevirket, — hvor ere de da blevne af? Statistikken svarer: de ere saa godt som udelukkende komne de besiddende Klasser til Gode. Saaledes bliver da nødvendigvis Kløften mellem de Besiddende og de Besiddelsesløse bestandig større. «Vi se,» erklærede Professor Schmoller i den Tale, hvormed han aabnede Eisenacherkongressen, «vi se Arbejderne træde i en stedse skarpere Modsætning til de besiddende og dannede Klasser, og det synes os, at det ikke er Modsætningen i den økonomiske Stilling, der er farligst, men Kløften i Civilisation, Dannelse, Anskuelser og Idealer. Af Historien erindre vi os, at al højere Kultur, saaledes Grækernes, Romernes og andre Folks, er gaaet til Grunde formedelst lignende Modsætninger, sociale Klassekampe og Revolutioner, formedelst Mangelen paa Evne til at finde en Forsoning mellem de højere og lavere Klasser. Vi se, om end i lang Afstand, lignende

Farer for vor Kultur, saafremt det ikke lykkes os at løse det sociale Spørgsmaal.»

Altsaa: Arbejderspørgsmaalet maa løses. Men hvorledes?

Kathedersocialisterne mene nu, at der maa gaas en ganske anden Vej end den, der anbefales af Manchestermændene: thi, sige de, Kløften mellem de Besiddende og de Besiddelsesløse er jo bleven dybere og dybere under Manchesterskolens Herredømme; det er jo netop dette, der har gjort den sociale Revolution saa faretruende. Altsaa: der maa slaas ind paa en ganske anden Vej; maaske paa en aldeles modsat.

Det er ikke Forfatterens Hensigt at opkaste sig til Forsvarer eller Angriber af nogen af de stridende Parter; han vil tvært imod bestræbe sig for at bevare den størst mulige Neutralitet, og — uden at udtale sine personlige Sympathier eller Antipathier, der ikke kunne have nogen Betydning for Læseren — vil han kun søge at give nogle Oplysninger om, hvad der forstaas ved «Kathedersocialisme». Men han maa dog paa dette Sted gjøre opmærksom paa, at det nys anførte kathedersocialistiske Ræsonnement ikke er aldeles korrekt.

Kathedersocialisterne have ikke Ret i at sige, at vore ulykkelige sociale Tilstande ere foraarsagede af Manchesterskolen. Dette tør ikke siges: thi Manchesterskolen er aldrig og ingensteds bleven fuldt udført i Praxis. Det Land, hvor dette er sket i størst Omfang, er vist nok Schweiz; ikke alene er Beskyttelsesvæsenet her afskaffet, men her er endog indført Toldfrihed; fremdeles kjendes her ikke Noget til staaende Hære; end videre ere Skatterne her reducerede til et sjælden lavt Beløb; endelig findes der i flere af de schweizerske Stater en ren demo-

kratisk Forfatning; — disse og flere af Manchesterskolens Fordringer er der kun sket Fyldest i Schweiz. Nu vel: her, i Manchesterskolens Hjem, eksisterer det sociale Spørgsmaal ganske vist ogsaa; men det er dog her utvivlsomt af en mindre faretruende Natur end i de Lande, hvor, om end Manchestermændene regere, Manchestertheorien endnu er langt fra at være bleven udført i Praxis.

Vi skulle her gjøre opmærksom paa, at det des værre er sikkert, at de gode Manchestermænd oftere ere blevene bange for deres egen Theori; men man skulde vel vogte sig for at give Theorien Skyld for det, der kun er Mandens Brøde. Vi skulle ved et Exempel søge nærmere at forklare vor Mening.

Det kan siges, at i Videnskaben er den Sætning nu slaaet fast, at Skatterne bør svares i Forhold til Skatteevnen. Hvorledes stiller Manchesterskolen sig til dette Spørgsmaal? Lad os høre, hvad en bestemt Manchestermand svarer herpaa. Lad os tage Jos. Garnier, en af de mest ansete franske Skribenter, en fuldblods Manchestermand, rédacteur en chef du Journal des Économistes, professeur d'économie politique, secrétaire perpétuel de la société d'économie et politique etc. etc. Nu vel: denne Manchestertheoriens Ordfører erklærer: Borgerne bør betale Skat i Forhold til deres Evne, og følgelig bør den Rige svare Skat med et større Procentantal end den Fattige. Ved et fuldkomment logisk Ræsonnement kommer Garnier da til den progressive Skat; de Indvendinger, der ere blevene gjorte imod den, gjendriver han med Iver, og med Glæde anfører han Auctoriteter som Adam Smith, Say, Rossi, Stuart Mill, Bentham osv. osv., der alle mer eller mindre klart have udtalt sig til Fordel for den progressive Skat. Manchesterskolen har saaledes

ndtalt sig tilstrækkelig tydelig! Men nu Praxis? Ja, den er unægtelig mindre «rød» end Theorien. Manchestertermænd af den Garnier'ske Skole mene, at Manchestertheorien er sket Fyldest, naar der af Smaafolk svares, lad os sige 10 pCt. i Skat, og af Millionærer, højt regnet, 15 pCt. En Mand med 1000 Rdl. i aarlig Indtægt faar saaledes 900 Rdl. at leve af, en Mand med 40,000 Rdl. lige saa sikker Indtægt, 34,000 Rdl. Efter Manchesterpraxis tillader den Sidstes Evne ham ikke at svare mere i Skat!

Vi tillade os nu at spørge, om dette er en alvorlig Opfattelse og Anvendelse af Læren om den progressive Skat? Vi tillade os at spørge, om Manchestertheorien, naar den var bleven ærlig fortolket, og naar den personlige Interesse var bleven holdt ude, ikke vilde have ført til andre Resultater?

Naar Manchestertermændene ikke havde været bange for en grundig Gjennemførelse af deres egen Lære om den progressive Skat, naar de i det Hele for Alvor havde villet udføre de Reformer, de fandt saa skjønne i Theorien, — saa turde det dog være muligt, at Kathedersocialisterne havde savnet den Ret, de nu have til at tale om en «Kløft mellem de Besiddende og de Besiddelsesløse.»

Det være nu, som det vil; Manchestertheorien have Ret eller ej; vist er det, at Kathedersocialisterne hverken ville høre tale om Manchestertermænd eller Manchesterskole. «Das Manchesterthum in seinem Extrem,» siger Adolf Held, «ist gänzlich Ignoriren sittlicher Kräfte, unwürdige Betrachtung des Staats als des Dieners individueller Reichthümer, ausschliessliches Verherrlichen der Kapitalherrschaft, vollständiges Vergessen der Menschenwürde im Arbeiter — all dies hingestellt als naturgesetzliche Noth-

wendigkeit!• Og jeg beder Læseren lægge Mærke til, at det er en af de mere moderate Kathedersocialister, der udslynger dette Anathema mod «das Manchesterthum»! Men lad os nu, uden at lade os forknytte af denne Philippika, undersøge Sagen ganske rolig i dens Enkelt-heder.

Hvad nu først «Sittlichkeit»'en angaar, saa maa det bemærkes, at Bastiats Lære om den økonomiske Solidaritet, om den «Harmoni», der raader i det økonomiske Liv, dog vel næppe kan kaldes «unsittlich»; muligvis er den falsk, men umoralsk er den dog i det Mindste ikke. At Manchestermændene glemme «die Menschenwürde im Arbeiter», vil nok sige, at de betragte Arbejdet som en Vare; men de «realistiske Nationaløkonomer», i alt Fald Dr. Brentano, hævde ogsaa, at Arbejdet er en Vare, eftersom det er Gjenstand for Kjøb og Salg. Men, indvendes der (af Ad. Wagner), Formue og Dannelse paalægge Pligter, som vi ikke bør glemme! Det er rigtigt; men hvilken «abstrakt Nationaløkonom» benægter det? Her er kun den Forskjel mellem de realistiske og de abstrakte Nationaløkonomer, at disse mene, at Læren om disse Pligter hører hjemme i Moralen og ikke i Nationaløkonomien.

Hvad dernæst Kathedersocialisternes Paastand, at Manchesterskolen «in seinem Extrem» kommer til Statens Negation, angaar, saa maa der gives dem Ret heri; men det er ikke Manchesterskolen, der kommer til dette Resultat; thi den har altid, trods sin Kamp mod den Alt opslugende Statsmagt, indrømmet Statsmagten vigtige Funktioner; det er altsaa ikke Manchesterskolen, der kommer til det Resultat: det er kun Manchesterskolen — «in seinem Extrem», og dette «Extrem» hedder

paa andet Dansk Socialisme, anarkisk Socialisme. Til Gjengjæld kan det maaske siges, at Kathedersocialismen, der jo saa bestemt hævder en «stærk Statsmagt», «in seinem Extrem» kommer til en anden Art Socialisme, avtoritær Socialisme.*)

Hvad endelig den kathedersocialistiske Opfattelse af Ejendomsretten angaar, saa er det ikke aldeles klart, hvori den afviger fra den manchesterlige. Ligesom Manchestermændene anerkjende Kathedersocialisterne Privatejendomsretten for det Grundlag, hvorpaa hele den økonomiske Ordning er bygget, og bør bygges. Rigtig nok skynde de sig med at tilføje, at Staten bør have Ret til i enkelte Tilfælde at skride ind og ordne Ejendomsforholdene paa den for Almenvellet tjenligste Maade. Men det synes ikke, at Kathedersocialismen heri afviger fra Manchesterskolen, i det denne jo ogsaa indrømmer Statens Beskatnings- og Expropriationsret.

Inden vi forlade den almindelige Karakteristik af den ny, nationaløkonomiske Skole, skulle vi, til Dels ordret, gjengive den Fremstilling, Ad. Held giver af de kathedersocialistiske Ideer.

Han erklærer, at det Fornuftige, som «laissez faire et passer» Theorien vilde, er opnaaet, og at det er godt, at det er opnaaet. Men der gives ingen Taknemlighed mod

*) Jeg forstaar ved den «avtoritære Socialisme» den Art, hvor Staten er Alt og Individet Intet; under den «anarkiske Socialisme» derimod eksisterer Staten ikke. Det var denne Socialismes Program, Eug. Dupont betegnede med de berømte Ord: Plus de gouvernements, car les gouvernements nous écrasent d'impôts; plus d'armées, car les armées nous massacrent; plus de religion, car les religions étouffent l'intelligence! — Se det er Socialisternes og de «extreme» Manchestermands Program. Les extrêmes se touchent! som man ser.

Doktriner. Ny Spørgsmaal ligge for, som den gamle Theori ikke er i Stand til at forstaa og at løse.

Kathedersocialisterne kunne maaske derimod gjøre det.

Disse anerkjende, at der findes en Modsætning i Samfundet, der ganske vist allerede tidligere var til Stede, men som «den store Industri» dog har gjort betænkelige. Er dette en revolutionær Anskuelse, eller er det ikke ligefrem en Sandhed lige over for den Paastand, at vi leve i en Naturtilstand, der altid har været, og altid vil være?

De paastaa, at Privatejendomsretten ganske vist er Grundlaget for hele vor økonomiske Ordning, og at den er uundværlig, men de tilføje, at den i det Enkelte kan modificeres. — Er dette Andet end en simpel Konsekvens af den historiske Retslære i Modsætning til Naturretslæren?

De paastaa, at saa vel de Besiddende som Proletarerne i deres økonomiske Virksomhed ere opfyldte af sædelige Ideer og ikke alene følge egennyttige Tilbøjeligheder. De forlange af den rige Arbejdsgiver human Omsorg for Arbejderen, og af denne Kjærlighed til pligtmæssigt Arbejde. — Staar dette i Strid med den menneskelige Natur, eller er det ikke snarere en Appel til hver Enkelts bedre Følelser?

De bedømme Bestræbelserne for at løse det sociale Spørgsmaal ikke efter et aprioristisk Princip, men de undersøge i hvert enkelt Tilfælde, hvad der efter Tid og Forhold er det hensigtsmæssigste. — Er dette Principløshed, eller er det ikke snarere et simpelt, men ensidigt Princip Afløsning af et vanskeligere men sikrere?

De forlange ikke, at Staten egenmægtig skal tage hele det sociale Spørgsmaal i sin Haand, men de aner-

kjende, at det sociale Spørgsmaal har sine politiske Aarsager og Virkninger, og at Spørgsmaalet er blevet til under en bestemt Lovgivning og Forvaltning, hvorfor det ogsaa maa løses ved Lovgivningen og Forvaltningen. — Er dette Undertrykkelse af Friheden, eller er det ikke sittliche deutsche Opfattelse af Friheden? Er det socialdemokratiske Tendenser, eller er det ikke meget mere det eneste Vaaben mod det røde Spøgelse, medens den rent egoistiske Individualisme berettiger Enhver til at exploitere Staten til sin Fordel? — —

Saa vidt ere alle Kathedersocialister, og Flere til, enige. Men naar Sagen drejer sig, ikke om mere eller mindre pæne Talemaader, men om Valget af positive Forholdsregeler, ja, saa er det ikke fuldt saa let at tilvejebringe en virkelig Enighed.

Det vakte allerede nogen Betænkelighed hos visse af de mere dristige «Realister», da Prof. Schmoller paa Eisenacherkongressen udtalte: «Vi anerkjende det Bestaaende i alle Retninger; den bestaaende økonomiske Lovgivning, de bestaaende Former for Produktionen; de bestaaende Dannelsesforhold og psykologiske Forhold imellem Samfundets forskjellige Klasser anerkjendes af os som Basis for Reformen, som Udgangspunkt for vor Virksomhed.» Men medens et Parti fandt, at denne Erklæring smagte vel meget af Konservatisme, fandt Kongressens Flertal tvært imod, at Professoren gik vel vidt i sine Fordringer, og Resolutionerne svarede ingenlunde til, hvad der var blevet bebudet. Man syntes saaledes, at Professorens noget tvetydige Fordringer, at «Friheden alle Vegne skulde kontrolleres af Offentligheden, og at, hvor denne mangler, Staten skulde træde undersøgende til», var vel dristig. Trods disse Meningsforskjelligheder

kan der dog tales om et kathedersocialistisk Program, og dette opstiller da i det Væsentlige følgende Fordringer:

Koalitionsfriheden fordres ubetinget anerkjendt, i Forbindelse med hvilket staar Fordringen om, at Haandværksforeninger, d. v. s. Foreninger af Arbejdere af samme Forretning, anerkjendes ved Loven, og at Staten befordrer disse Foreningers Dannelse, saa vidt det staar i dens Magt. Det indrømmes vel, at der er blevet besluttet mange Arbejdsstandsninger uden nogen sand Grund; men det tilføjes, at den økonomiske Ordning nuværende Standpunkt i mange Tilfælde har gjort Arbejdsstandsninger nødvendige, og det formenes, at disse vilde have været mere heldbringende, naar Arbejderforeningerne havde været godt organiserede. Imidlertid ere Arbejdsstandsninger dog altid en meget betænkelig Forholdsregel, og det, hvad enten det er Arbejderne, der sætte dem i Gang (strike), eller det er Arbejdsgiverne, der suspendere Arbejdet (lock out); de ere altid en industriel Krig, hvilken saa vidt muligt bør undgaas; til Samfundsfredens Opretholdelse mener man derfor, at der bør ordnes Einigungsämter, d. v. s. Forligskommissioner af Arbejdsgivere og Arbejdere, der for en vis kortere Tid skulle fastsætte de Arbejdsbetingelser, hvorunder der skal arbejdes. Ogsaa mener man, at Voldgiftsretter i høj Grad ville kunne bidrage til at undgaa industrielle Stridigheder.

Produktionsforeninger, eller kooperative Arbejderforeninger, anses maaske dog kun af et kathedersocialistisk Mindretal for et Middel til Arbejderspørgsmaalets Løsning. Som bekjendt er det disse Foreningers Formaal at faa Driftsherreklassen bli at forsvinde, og at sikre

Arbejderne Produktionsgevinsten ubeskaaren. Men det er maaske dog navnlig Socialister og enkelte «abstrakte» Nationaløkonomer, der drømme herom. I alt Fald mener Brentano, at de kun kunne hjælpe enkelte fortrinlige Arbejdere og ikke Arbejderklassen; men det sociale Spørgsmaals Løsning bestaar jo netop i at hæve Arbejderen som Arbejder, at hæve Arbejderklassen og ikke den Enkelte. «Ligesom den fri Konkurrences Theoretikere betragte alle Mennesker som lige udmærkede i økonomisk Henseende, saaledes anse Produktionsforeningernes Theoretikere — ligesom Socialisterne og Kommunisterne, der med Rette kunne betragtes som disse Foreningers Fædre — alle Mennesker for lige fortræffelige i moralsk Henseende.»

Fabriklovgivning er derimod utvivlsomt en af Kathedersocialisternes kjære, stadige Tanker, og vi bør derfor med nogle Ord omtale, hvad de fordre i denne Henseende. — Det indrømmes først, at Manchestersystemet ved at afskaffe de middelalderlige Hindringer for en kraftig Produktion i flere Retninger befordrede ikke alene den udmærkede, men ogsaa den middelmaadige Arbejders Velvære; det indrømmes, at dette System «til en vis Grad» har bidraget til at hæve Arbejderklassen; men, tilføjes der, Manchesterprincippet — at Staten paa ingen Maade maatte blande sig i Arbejderforholdene, men skulde holde sig aldeles neutral og passiv — førte til et System, der kun passede for den økonomisk Udmærkede. Manchestermændene troede fremdeles, at Arbejderen kunde varetage sine Interesser ganske som enhver anden Varesælger. «Saaledes oversaa man da, foruden den naturlige Ulighed, ogsaa de ethiske Følger, der flyde af den Omstændighed, at Arbejderens Person er uadskillelig fra Arbejdet, og de økonomiske, der stamme fra Arbejds-

sælgerens regelmæssige Armod.» I det praktiske Liv blev der dog heldigvis til Dels raadet Bod paa «denne Theoris Fejl»; thi naftet man i Theorien fastholdt Principet om Statens Ikke-Indblanden, saa man sig dog faktisk nødt til at indføre en Række af Fabriklove, der satte Grænsen for Exploiteringen af Arbejderen. «Alle disse Bestemmelser gik ud fra de Fornødenheder og de Evner, der findes hos Gjennemsnitsarbejderen, der ikke er i Stånd til at hjælpe sig selv. Alle komme de hele Klassen eller i alt Fald hele Grupper af Arbejdere til Gode, og ikke blot Enkelte. Alle forbedrede de Kaarene for Arbejderen som Arbejder og ikke som noget Andet.» Det var dog væsentlig kun i England, at Fabriklovene efterhaanden bragtes i Anvendelse; i de andre Lande gjennemførtes dette System kun mindre fuldstændig, og det er nu paa høj Tid, at Staten «med fast Haand», som Prof. Schmoller siger, gjennemfører Fabriklove, som have en virkelig Betydning, og over hvis Efterlevelse Fabrikinspektører skulle vaage. Udtrykket «Fabriklove», er strængt taget ikke korrekt; thi det er ikke alene i Fabrikker, men ogsaa i de smaa Værksteder og i Husindustrien, at Arbejdet skal ordnes. Kathedersocialistkongressen udtalte sig ikke i sine Resolutioner om, hvorledes Fabriklovene i det Enkelte burde gjennemføres; men der foresloges Følgende: Børn under ti Aar maa slet ikke anvendes i Fabrikkerne; ti- til fjortenaarige Børn maa ikke arbejde mere end 5 Timer; fjorten- til en og tyveaarige mandlige Arbejdere samt Piger og Koner af enhver Alder maa ikke arbejde mere end 10 Timer daglig; der skal sørges for, at de ganske unge Arbejdere i Fritiden faa Bevægelse i fri Luft, og de beskyttede Arbejdere maa ikke anvendes Søn- og Helligdage; et offentligt Ur (Jærnbancur, Kirkeur) skal

normere Arbejdstidens Begyndelse og Ophør; i Arbejdslokalerne skal der være opslaaet en Tavle, hvorpaa Arbejdstiderne ere angivne, og der skal findes Aftryk af de Lovbestemmelser, hvorefter Arbejdet ordnes; endelig skal der, som alt bemærket, organiseres Fabrikinspektorater, for saaledes at sikre Fabriklovenes Efterlevelse. — Dette er i det Væsentlige den Maade, hvorpaa Kathedersocialisterne opfatte Spørgsmaalet om Fabriklove. De holde, som man vil se, Middelvejen mellem Socialister og Manchestermænd, i det hine, i alt Fald for en Del, ville have disse Love udvidet ogsaa til myndige Mænd og derhos oftest fordre en kortere Normalarbejdsdag end den kathedersocialistiske, hvorimod Manchestermændene, i alt Fald for en stor Del, nære Betænkeligheder ved at indføre de omtalte Love. For øvrigt indrømme ogsaa Kathedersocialisterne, at Fabriklovene egentlig kun ere en Slags Nødlove. De ere nødvendige, sige de, fordi under den ubegrænset fri Konkurrences Herredømme den humane Arbejdsgivers Bestræbelser for at spare sine Arbejdere ville tilintetgjøres af den gridske og havesyge Driftsherre, der kun tænker paa at exploitere sine Arbejdere saa meget som muligt. «Vi ville ingenlunde undertrykke Friheden; vi ville kun, at Staten beskytter Friheden til at gjøre det Gode!»

Men Fabriklovene ordne dog kun, efter den kathedersocialistiske Opfattelse, Kvinders og Umyndiges Arbejde; derfor forslaa de ikke. Der maa findes et andet Middel, som er beregnet paa hele Arbejderklassen. De engelske Arbejderforeninger have formentlig fundet dette Middel, og de ere derfor at betragte som Nationaløkonomiens «nothwendige Ergänzung».

Dette Arbejderspørgsmalets Løsningsmiddel, som

Arbejderforeningerne byde os, er ikke Arbejdsstandsninger; thi om det end bestemt hævdes, at der ved disse er udrettet store Ting for Forbedringen af Arbejdernes Kaar, saa indrømmes det dog, at de kun ere et Nødmiddel, der i og for sig er aldeles forkasteligt. Nej, det er ikke Arbejdsstandsninger, men det er Arbejdskamre (Einigungsämter, boards of conciliation and arbitration). Disse Kamre ere afpassede efter de Fornødenheder, der findes blandt den store Mængde af Arbejdere; de ere beregnede paa Gjennemsnitsarbejderen, og medens de ikke hindre den udmærkede Arbejder i hans fri Udvikling, glemme de paa den anden Side heller ikke den middelmaadige. I det de saaledes ere afpassede efter hele Arbejderklassens Fornødenheder, opfylde de den Fordring, der maa stilles til, hvad der skal være et af Arbejderspørgsmaalets Løsningsmidler. I Arbejdskamrene se Kathedersocialisterne «die gipfelnde Organisation der Selbsthülfe», og lidt Kjendskab til disse Kamre er følgelig nødvendig for den, der vil forstaa Kathedersocialismen.

For at lære Arbejdskamrene at kjende, maa vi gaa til England, og da Dr. Brentano saa omhyggelig har studeret Spørgsmaalet der, ville vi tage ham til Vejleder.

I England findes der to forskjellige Systemer: det Mundellaske og det Kettleske. Begge ere de af ung Dato; men de have udbredt sig saa hurtig over hele Landet, at ikke engang deres Fædre rigtig vide Tallet paa de nu bestaaende Arbejdskamre. Og dog har det engelske Parlament ikke været meget venlig stemt mod disse Institutioner. Der indgaves nemlig i tidligere Tider ofte Petitioner om Oprettelse af Arbejdskamre; men Parlamentet vilde ikke høre tale herom; ja det forbødes endog, lige til 1867, de industrielle Voldgiftsretter, der

efterhaanden vare blevne oprettede i Smag med de franske Prud'hommes, at befatte sig med Ordningen af de fremtidige Arbejdsbetingelser! «Aarsagen til dette Forbud mod Lønnens Regulering,» siger Brentano paa ægte kathedersocialistisk Vis, «var ligefrem Theorien om, at økonomiske Overenskomster, ulig alle andre Overenskomster, ikke staa under Indflydelse af den menneskelige Vilje, at de ere rent fysiske Fremtoninger, der ikke ere underkastede Menneskets Indflydelse, og at enhver Viljesytring er et haabløst Forsøg paa at forandre Naturens uforanderlige Love.»

Mundella og Kettle have praktisk godtgjort, hvor urigtig denne Theori er.

«Nottingham,» fortæller Mundella i 1868, «led maaske mere end noget andet Centrum for Industrien i Evropa af Stridigheder mellem Kapital og Arbejde. Midt under en Arbejdsstandsning, der havde varet i tre Maaneder, blev en almindelig lock out foreslaaet, for saaledes at tvinge Modstanderne til Eftergivelse. Jeg og nogle Andre gjorde Indvendinger herimod. Vi sagde: «Lad os antage et bedre System, for at løse Spørgsmaalet en Gang for alle.» Vi gik til Arbejderne; vi nedlode os, som Nogle udtrykte sig. Vi sagde til Arbejderne: «Vi ville tale med Eder og se, om der ikke kunde findes et bedre System. Hver af Eder udgiver 1 sh. eller 1 sh. 6 d. om Ugen for at bekæmpe os. Lad os forsøge at fastsætte, hvad Prisen skulde være.» Jeg havde øst nogle uklare Ideer af de franske Conseils des Prud'hommes. Vi satte dem i Værk, og skjønt det tog nogle Aar at bringe Sagen i den rette Gænge, vare vi dog heldige. I 8 Aar havde vi ikke en eneste Arbejdsstandsning, og aldrig har vor Stads og vor Professions Historie fremvist en saa

hjørteelig Forstaaelse mellem Arbejder og Arbejdsgiver som nu.* Dette smukke Resultat skyldes de nottinghamske Strømpevæveres og Handskemageres Arbejdskammer. I Følge Statutterne er det dette Kammeres Opgave «at erklære sig i ethvert Spørgsmaal om Lønnen, der fra Tid til anden bringes for det af Arbejdsgivere eller Arbejdere, og paa forsonlig Maade at gjøre sin Indflydelse gjældende for at jævne de Stridigheder, der maatte opstaa.» Kammeret bestaar af 9 Arbejdsgivere og 9 Arbejdere. Der haves en Præsident (Arbejdsgiver), en Vicepræsident (Arbejder) og to Sekretærer. «Et Undersøgelsesudvalg, bestaaende af fire af Kammerets Medlemmer, skal undersøge de Tilfælde, der bringes for det af Sekretærerne, og gjøre sin Indflydelse gjældende for at jævne Stridighederne. Er det ude af Stand til at ordne Anliggenderne, bringes disse for Kammeret og afgjøres der. Udvalget maa dog i intet Tilfælde fælde en Kjendelse. Udvalget vælges aarlig.» Kammeret skal holde et Møde hvert Fjerdingaar. Besværinger, der indgives til Kammeret, skulle være skriftlige. Arbejdere og Arbejdsgivere ere lige om at bære de Omkostninger, Kammeret medfører. — Det her omtalte Arbejdskammer var det første efter det Mundellaske System; men det fandt hurtig Efterlignere i Englands vigtigste Byer, og Mundella var i Februar 1872 ude af Stand til at oplyse Brentano om, hvor mange Kamre der nu fandtes oprettede efter hans System.

Det Kettleske System skriver sig fra 1865. Bygningsarbejderne i Wolverhampton truede i dette Aar med en Arbejdsnedlæggelse. For at afværge denne sammenkaldtes der en Forsamling af Arbejdere og Arbejdsgivere, og her vedtoges efter en længere Diskussion nogle af Rupert Kettle foreslaaede Statuter til et Arbejdskammer.

Systemet fandt Anklang. «Fra Wolverhampton gik det,» fortæller Kettle, «fra Stad til Stad, fra Industri til Industri, indtil det i større eller mindre Grad blev antaget i de fleste af den britiske Industris betydeligste Centra.» I Statutterne for Wolverhampton Arbejdskammeret bestemtes det, at alle mellem Arbejdsgivere og Arbejdere opstaaende industrielle Stridigheder skulde afgjøres ved en Kjendelse af 6 Arbejdsgivere og 6 Arbejdere. I Fald disse eller deres Flertal ikke kunde komme overens, skulde Rupert Kettle som Voldgiftsmand afgjøre Striden. Den af de Delegerede eller af Voldgiftsmanden fældede Kjendelse skulde være bindende for alle Parter, og det tilføjedes, at Bestemmelserne i 13 Sec. Act 5 Georg IV om Pantsættelse og Fængsel skulde gjælde for Arbejdskammerets Kjendelser. Var Striden af mere privat Natur, eller vedrørte den dog ikke hele Professionens Interesser, skulde Enighed søges tilvejebragt af et mindre Udvalg, og kun i Tilfælde af, at dette Forsøg strandede, skulde Sagen bringes for Kammeret. Statutterne indeholdt fremdeles de Arbejdsbetingelser, man var kommen overens om; de bestemte Arbejdstiden, Lønnen, Betalingen for Overarbejde, Opsigelsesfristen, Lærlingssystemet. De oprindelige Statuter forbød Akkordarbejde; men dette Forbud opgaves dog ved Statuternes Revision i 1867. Endelig kan det bemærkes, at en Paragraf bestemte, «at hverken Arbejdsgiver eller Arbejder maatte berede en Mand Vanskeligheder, fordi han var Medlem eller Ikke-Medlem af en Arbejderforening.»

Grundforskjellen mellem disse to Systemer ligger i det forskjellige Udgangspunkt. Mundella søgte at fjerne Anledningen til Strid; Kettle søgte at afgjøre en udbrudt Strid, ikke ved Kamp, men ved en Voldgiftskjendelse.

Mundellas System kjender ikke noget til Tvangsmidler. Arbejder og Arbejdsgiver søger man at bringe til god Forstaaelse, ved at de lære hinanden at kjende. I mange Sager afstemmes der ikke engang. Her findes ingen Voldgiftsmand og ingen Bestemmelse om, hvorledes Afgjørelsen bør tvinges igjennem. Samvittighedens og den offentlige Menings Tryk er det eneste Tvangsmiddel.

Kettles System gaar derimod ud paa at bringe en for begge Parter bindende Overenskomst til Veje. «Lad mig,» skriver Kettle til Brentano, «henlede Deres Opmærksomhed paa det Karakteristiske og Væsentlige i mit System. Det bestaar deri, at der i alle Tilfælde gives en upartisk Voldgiftsmand, der har Magt til at afgjøre Sagen, naar det ikke er de interesserede Parter muligt at komme overens.» Den fældede Kjendelse kan, for saa vidt den ikke staar i Strid med Lovene, tvinges igjennem ved Grevskabsretterne; thi Kettle har truffet saadanne Bestemmelser, at Arbejdskammerets Statuter ere at betragte som en integrerende Del af den mellem Arbejder og Arbejdsgiver sluttede Kontrakt.

Som man vil se, er her en betydelig theoretisk Forskjel mellem disse Systemer; men i Praxis svinder den betydelig ind. Kettle oplyser nemlig, at det forholdsvis er meget sjældent, at man behøver at ty til Voldgiftsmandens Afgjørelse; i Almindelighed ordnes Sagen paa venskabelig Vis. Paa den anden Side have de mundelasse «Einigungskammern» nærmet sig de kettleske «Schiedskammern», i det der jævnlig er blevet valgt en Voldgiftsmand, der ved Stemmighed har den afgjørende Stemme i Steden for den præsiderende Arbejdsgiver eller Arbejder. At de to Systemer kunne bringes til Ening, fremgaar ogsaa af den Omstændighed, at deres Ophavsmænd

have forenet sig om at indbringe et Lovudkast, der gaar ud paa at gjøre det lettere at sætte Kjendelserne igjennem ved Domstolene.

Arbejderne ere i Almindelighed gunstig stemte mod det kettleske System, i det de anse et Tvangsmiddel for nødvendigt. At finde en fuldstændig upartisk Voldgiftsmand er imidlertid ikke uden Vanskelighed; thi det er ofte ikke gjørligt at vælge en Mand, som staar uden for Professionen, da han vilde mangle det aldeles nødvendige Kjendskab til de mindste tekniske Enkeltheder. Kettle anser det for at være af væsentlig Betydning, at Voldgiftsmanden vælges, før Striden er udbrudt, og at han vælges periodisk, for Exempel for et Aar.

Hvor forskellige de to Systemer end kunne være, saa stemme de dog overens i et Hovedpunkt. *Begge Slags Arbejdskamres Virksomhed begynder, hvor saa vel de franske Prud'hommes som de ved de tidligere engelske Arbitrationslove tilsigtede Voldgiftsretter standse. De beskæftige sig ikke blot med individuelle Tilfælde. De indskrænke sig ikke til Stridigheder om bestaaende Overenskomster eller om disses Fortolkning. Deres Virksomhed indskrænker sig overhovedet ikke blot til Afgjørelsen af Stridigheder, efter at disse ere opstaaede. De gaa lige løs paa Stridighedernes Tyngdepunkt, og de ordne de fremtidige Arbejdsbetingelser.*

Det vigtigste Punkt i saa Henseende er naturligvis Ordningen af Lønnen. *Vi regulere Priserne,* siger Mundella. *Vi have 6000 forskellige Artikler paa vore Tabeller, og vi finde en Pris for hver af disse. Denne Prisliste undertegnes saa af Arbejdere og Arbejdsgivere. Skjønt vi havde nogle smaa Vanskeligheder at overvinde, saa fandt vi dog ikke nogen praktisk Umulighed for at opnaa

et godt Resultat. Vi begyndte i lille Maalestok; men nu omfatter Arbejdskammeret hele Strømpevæverindustrien i Grevskaberne Nottingham, Leicester og Derby, hvor mere end 100,000 Mennesker ere beskæftigede, og i alle tre Grevskaber have de 100,000 lige Priser for lige Artikler.»

Saaledes have da Arbejdskamrene praktisk godtgjort det Urimelige i de abstrakte Nationaløkonomers Tro, at Arbejdslønnen ikke skulde kunne lade sig bestemme forud. At dette er muligt, er for øvrigt ingenlunde saa forbavsende. Man ser jo dog daglig, hvorledes Spekulanterne beregne de kommende Varepriser, og med hvilken Nøjagtighed dette lader sig gjøre, har Gustav Cohn tilstrækkelig godtgjort. Han oplyser, at i Berliner Kornbørsens 34 Spekulationsperioder fra 1850—67 afveg den af Kornhandlerne beregnede Pris kun gennemsnitlig med 12,69 pCt. fra den virkelige, og i de 7 Spekulationsperioder fra 1867—71 kun med 2,41 pCt. Heraf fremgaar for det Første, at det er muligt med temmelig stor Nøjagtighed at beregne den fremtidige Pris endog paa en Vare, der er underkastet saa ualmindelig store Fluktuationer som Kornet, og for det Andet, at den Nøjagtighed, hvormed saadanne Beregninger lade sig udføre, er i Tiltagen. Ja med Statistikkens Hjælp er det i Virkeligheden meget vel gjørligt omtrentlig at beregne den fremtidige Pris paa alle Varer, altsaa ogsaa paa Arbejde. Nu er det ganske vist sandt, at det er noget vanskeligere at bestemme Prisen paa Arbejde end paa de fleste andre Varer; thi medens disse sælges paa et offentligt Marked, paa en Børs, hvor alle de Forhold, der maa tages i Betragtning, omhyggelig diskuteres og undersøges, saa gjælder dette ikke om Arbejde. Arbejde sælges i Almindelighed ikke paa et offentligt Marked, paa en Børs, og

dets Prisbestemmelse er derfor mindre sikker. Kun hvor Arbejdskamrene findes, kan der tales om en «Arbejdsbørs». Den Virksomhed, Kamrene udfolde i Egenskab af Arbejdsbørs, er meget betydningsfuld, og det vil derfor have sin Interesse at høre, hvad Mundella fortæller herom.

«Det kan ikke nægtes,» siger han, «at vi undertiden have mærkelige Anskuelse at bekæmpe. Jeg har oplevet, at et uerfarent Medlem har argumenteret paa følgende Maade: «Vi ere Alle gode Venner, og da alle Driftsherrer betale samme Pris, hvad vilde det saa gjøre, om Lønnen blev forhøjet en Smule. En Penny mere for nogle Par Strømper er af ingen Betydning for Konsumenterne, men for os Arbejdere vilde en saadan Forhøjelse af Lønnen være af stor Betydning.» Lidt Taalmodighed og lidt Argumentation viste det Vildfarende i en saadan Antagelse, og det er lettere at forhandle ved Bordet end under en Arbejdsnedlæggelses Ophidselse, naar Maskinerne staa stille, og Koner og Børn lide Hunger. Hvis Nottingham havde Monopol paa Strømpevæveriet, vilde Medlemmets Argumentation have en vis Betydning; men vi gjøre vor Ven opmærksom paa, at to Tredjedele af Produktet gaar til Udlandet, og, at den foreslaaede Prisforhøjelse betydelig vilde formindske Afsætningen paa Grund af de tyske og franske Fabrikanters Konkurrence. Saadanne Argumenter virke uimodstaaelig, og naar de gjøres den engelske Arbejder rigtig indlysende, saa vurderer han dem lige saa meget, som hans Arbejdsgiver. I 1867 holdt de tre Grevskabers Arbejderforening en Forsamling for at diskutere Spørgsmaalet om Lønnen. Der findes i denne Forening en Mængde slet lønnede Arbejdere. Grunden hertil er den franske og tyske Konkurrence. Forsamlingen besluttede at sende en Deputation til Kammeret for at forlange en Forhøjelse

af Lønnen med 20 pCt. Havde der ikke været noget Arbejdskammer, vilde dette Forlangende efter al Sandsynlighed strax være blevet afvist, og en alvorlig Arbejdsnedlæggelse vilde rimeligvis være udbrudt. Nu derimod indrømmedes det Ønskelige i den forlangte Forhøjelse, for saa vidt Konkurrencen tilstedte den; men det forsikredes Arbejderne, at det ikke var Tilfældet, og for at forvisse dem herom, sendte man en Arbejder til Tyskland og en anden til Frankrig for at de skulde gjøre sig bekjendt med de derværende Forhold. Resultatet var, at de Delegerede erklærede sig for overbeviste om, at den bestaaende Løn indtil videre maatte bibeholdes.*

De praktiske Fordele af denne Fastsættelse af den fremtidige Løn ere ikke ringe; thi det har ganske vist sin Betydning for Arbejderen, at han kan gjøre Regning paa en vis Indkomst, ligesom det ogsaa er fordelagtigt for Driftsherren forud at kunne beregne sine Udgifter til Arbejds løn. Og dog indskrænker Arbejdskamrenes Virksomhed sig ikke til Fastsættelsen af Lønnen. Der bestemmes ogsaa her, hvor mange Timer der skal arbejdes, hvilken Slags Maskiner der maa bruges og flere andre for Arbejdere og Arbejdsherrer meget vigtige Forhold. Men ikke nok hermed: ved Arbejdskamrene forebygges mange af de Stridigheder, der tidligere saa ofte udbrød, ikke saa meget fordi Arbejderne vare misfornøjede med de materielle Kaar, som fordi de følte sig saarede og fornærmede. Først i Arbejdskamrene er den i forrige Aarhundrede prækede Ligeberettigelse kommen til praktisk Anerkjendelse. Her optræde Arbejdsherrer og Arbejdere som Kjøbere og Sælgere, paa en aldeles ligeberettiget Fod. De Ulykker, der stamme fra Forholdet mellem Arbejdsherre og Arbejder som mellem Herre og

Træl, lade sig ikke beregne; men vist er det, at overordentlig Skade skriver sig fra, at de maaske undertiden lidt pirrelige Arbejdere have følt sig saarede. «Da Grubedistriktet South Staffordshire,» fortæller Rup. Kettle, «havde lidt tilstrækkelig af den store Arbejdsnedlæggelse i 1865 til at vise, at man mente det alvorlig, blev det bestemt, at Deputerede fra Arbejdsgivere og Arbejdere skulde komme sammen for at se at ordne Sagen. Arbejdernes Delegerede indfandt sig til den aftalte Tid paa Stedet for Sammenkomsten. De vistes ind i et stadseligt Værelse, hvor Arbejdsgiverne allerede havde været samlede i flere Timer. Her fandt de Arbejdsgivernes Delegerede, med hvem de skulde forhandle paa lige Fod, siddende ved et stort Bord med Skrivematerialier, under deres Ordførers Forsæde. Arbejderne henvistes til en Bænk i en Krog af Værelset, der var bestemt for dem. Her sad de og drejede paa deres Hætte. Efter at de ti Arbejdsgivere prøvende havde betragtet dem, aabnede disses Ordfører Forhandlingerne paa følgende Maade: «Naa, Karle, hvad have I at sige?» Denne Tiltale kostede Distriktet en uberegnelig Sum Penge, ligefrem Titusender af Pund. Den var, hverken mer eller mindre, en offentlig Kalamitet.» Ved et Arbejdskammer vilde Sligt være blevet forebygget. Endogsaa Skindet af Arbejderens Underordnelse under Arbejdsherren undgaas her.

Det er en Selvfølge, at naar Arbejderens Ligeberettigelse med Arbejdsherren anerkjendes, kan hans Koalitionsret ikke bestrides. Men ikke alene indrømmes Arbejderens Ret til at slutte sig sammen i Foreninger: Arbejderforeningerne ere endog at betragte som en nødvendig Betingelse for Arbejdskamrenes Virksomhed. Det er disse Foreninger, som mest praktisk kunne vælge

Arbejdernes Delegerede; ja Mundella siger endog ligefrem: «Arbejderforeningerne ere de eneste Organer, vi kunne holde os til, og det er dem, der gennemføre Arbejdskamrenes Afgjørelser lige over for Arbejderne.» Arbejdskamrene ere saa nøje knyttede til Foreningerne, at de ikke kunne bestaa uden dem.

Det vigtige, ja det vigtigste Spørgsmaal, om Kamrenes Afgjørelser respekteres, særlig om Arbejderne ere villige til at underkaste sig en Kjendelse, der gaar dem imod, besvarer Brentano derhen, at der ikke kan være nogen Tvivl herom. Han giver en rosenfarvet Fremstilling af Arbejderens fuldstændige Føjelighed, og han oplyser, at hvis der er Nogen, som vil modsætte sig Kamrenes Kjendelser, saa er det i alt Fald kun en eller anden stridig Arbejdsgiver; Arbejdernes Forhold er i saa Henseende aldeles exemplarisk.

Dette er i Korthed Kathedersocialisternes Ideer og de positive Forholdsregler, der anbefales af dem.

Som man vil se, er det foreslaaede System en Forening af «Selvhjælp» og «Statshjælp» og holder altsaa Middelvejen mellem Manchestertheorien og Socialismen, i det hin formentlig vil reducere Staten til Intet, og denne vil gjøre den til Alt. Er nu det foreslaaede System virkelig i Stand til at «løse det sociale Spørgsmaal»? Det er i det Mindste tvivlsomt. Ja, selv ivrige Kathedersocialister tør ikke bestemt paastaa det. Efter Brentanos Mening kan det sociale Spørgsmaal vel løses, men kun for at vige Pladsen for et nyt socialt Spørgsmaal, der saa maa søges løst for at blive afløst af et nyt; — og saaledes i det Uendelige!

Er nu den i det Foregaaende fremstillede Kathedersocialisme kun en fortyndet Socialisme, hvilket paastaas af visse manchesterlige Modstandere? Eller er den, som Socialisterne mene, kun et nyt Opkog af Manchesterideerne med visse temmelig betydningsløse Tilsætninger?

Er det med Rette, at Kathedersocialisterne særlig vente sig Samfundsfredens Oprettelse af deres Arbejdskamre? Eller er det Socialdemokraterne, der have Ret, naar de haanende tale om dette «afmægtige Palliativmiddel» mod Kampen mellem Kapital og Arbejde? Eller kommer man maaske Sandheden nærmest, naar man betragter Arbejdskamrene som en gavnlige Institution, men dog ikke drister sig til at vente Samfundets Frelse af dem?
